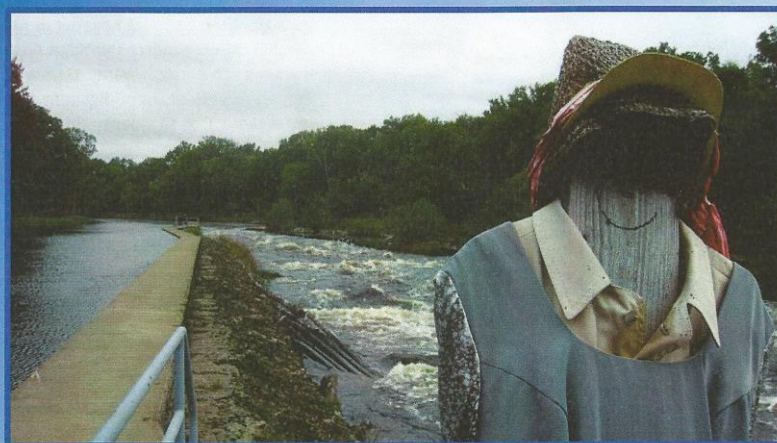

Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östersjöns vattendistrikt 2010-2016

Ett projekt som handlar om att ta fram kunskapsunderlag och tvärsektoriella arbetssätt för att effektivisera och kvalitetssäkra åtgärdsarbetet vid vattendrag. Och där samverkan mellan länsstyrelser är en ledstjärna.

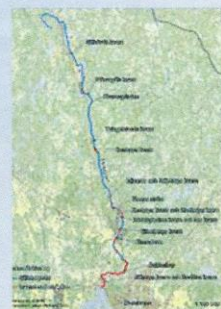
Delprojekt 1
Förstudie

UTVECKLA

Delprojekt 2
HARO-översikter

TVÄRSEKTORIELLA

Delprojekt 3
Ny kunskap

ARBETSSÄTT

Södra Östersjöns vattendistrikt

Vilka är med? Projektorganisation.

Projektet startade 2010 och samordnas av Länsstyrelsen i Kalmar län i egenskap av s.k. Vattenmyndighet för Södra Östersjöns vattendistrikt (SÖVD). Samtliga sju länsstyrelser i vattendistriktet medverkar operativt: Skåne, Blekinge, Kronoberg, Jönköping, Kalmar, Östergötland och Gotland. Vi har sedan projektstart samarbetat med VaKul i Västerhavets vattendistrikt (VHVD). Sedan slutet av 2013 har VaKul inlemmats i projektets organisation genom att de båda projekten i SÖVD och VHVD har gemensam styrgrupp och arbetsgrupp. Mer än hälften av landets länsstyrelser, elva av 21 stycken, arbetar därför nu i samma projektorganisation.

Projektets styrgrupp består av representanter från vattenförvaltningens direktörer, miljövårdsdirektörerna, länsantikvarierna och länsråden. I arbetsgruppen ingår personal från berörda länsstyrelser som arbetar operativt inom projektet. I projektets inledningskede fanns även en tvärssektoriell referensgrupp, med representanter från berörda länsstyrelser. På varje enskild länsstyrelse finns någon form av länsegen projektorganisation, för det praktiska genomförandet ute i länen.

Varför finns projektet? Bakgrund.

Sjöar och vattendrag har haft en mångfacetterad betydelse för människor och samhällsutveckling, från stenåldern fram till idag. Därför finns ofta höga kulturhistoriska värden vid vattendragen. Samtidigt har människans historiska nyttjande av vattnet givit upphov till flera problem för miljön, naturen och vattenkvaliteten. Dessa problem behöver åtgärdas. EU:s vattendirektiv anger bl.a. att alla vatten ska ha en god ekologisk och kemisk status 2015.

I princip alla åtgärder för att förbättra ekologiska och biologiska förhållanden i och vid sjöar och vattendrag berör kulturmiljövärden, och oftast i negativ bemärkelse. Det handlar om borttagande av vandringshinder (dammar) som ofta enskilt eller som del i en kulturmiljö har kulturhistoriska värden. Ett annat exempel är återställning av fysiskt påverkade vattendrag där rensningar och andra kulturspår kan ha kulturhistoriska värden kopplade till flottning, kraftutvinning, dikning m.m. och därför bör sparas. Bruket av vattenkraft kan vara negativt ur ett vattenvårdande perspektiv, men bidrar samtidigt till att många kulturmiljöer används och därför bevaras. Gamla industrier kan läcka farliga ämnen till vattnet, samtidigt som de kan vara kulturhistoriskt intressanta. Och så vidare.

För att hantera intresse- och målkonflikter är det grundläggande att det finns kunskaps- och planeringsunderlag för de olika berörda intressena. Länsstyrelserna har under många år arbetat med att ta fram kunskapsunderlag för vatten- och naturvårdande åtgärder, t.ex. biotopkarteringar, inventeringar av vandringshinder för fisk och statusklassningar av vattendragen med avseende på ekologisk och kemisk status. Några motsvarande kunskapsunderlag för kulturmiljöerna vid vattendragen har inte tagits fram. Det leder till att det uppstår osäkerhet om vilka intressen som ska prioriteras var, vilka hänsyn som behöver tas till kulturmiljön och onödig tillämpning av försiktighetsprincipen. Ett annat problem för vatten- och biotopvärden är att åtgärder blir dyrare än nödvändigt och att genomförandet tar längre tid.

Genom att ta fram kunskapsunderlag även för kulturmiljön blir det möjligt att hitta kompromisser och göra avvägningar mellan intressen i samband med åtgärder i vattendragen. En annan viktig förutsättning är att länsstyrelserna har ett tvärssektoriellt syn- och arbetssätt. Projektet Kulturmiljö och vattenförvaltning i SÖVD handlar om detta.

Vad är syftet?

Det övergripande syftet är att effektivisera och kvalitetssäkra åtgärdsarbetet vid vattendragen ur ett kulturmiljö- och vattenförvaltningsperspektiv. Målet är att sammanställa och förbättra planerings-/kunskapsunderlag för kulturmiljön. Med bättre kunskapsunderlag kan handläggningen på länsstyrelserna rationaliseras. Möjligheterna att uppfylla internationella och nationella mål för såväl vattenkvalitet och biologisk mångfald som för kulturmiljön ökar.

Länsstyrelsen har ett tydligt uppdrag att arbeta sektorsövergripande utifrån ett statligt helhetsperspektiv. Det framgår bland annat av den så kallade länsstyrelseinstruktionen.

Många delprojekt under ett gemensamt paraply.

Arbetet har organiserats i tre delprojekt. Delprojekt 1 och 2 handlade om att sammanställa det vi vet, som en grund för delprojekt 3, framtagande av kunskapsunderlag för kulturmiljöer vid vattendragen.

Förstudie (delprojekt 1, slutfört)

I delprojekt 1 gjordes en förstudie, där ramverket för projektet fastställdes:

- Beröringspunkter kulturmiljö – vattenförvaltning
- Kunskapsläget i de olika länen (varierar stort)
- Länsgemensamma kunskapsbehov
- Definition av vattenanknutna kulturmiljöer
- Kulturhistoriska teman sjöar och vattendrag
- "Ansvarsmiljöer"
- Hotade limniska kulturmiljöer (rödlista)
- Med mera.

Dessutom togs en metod för delprojekt 2 fram.

HARO-översikter (delprojekt 2, slutfört)

I delprojekt 2 har alla länsstyrelser för varje avrinningsområde sammanställt befintlig kunskap i GIS, text och kartor om kulturmiljövärden, statusklassningar för vattendragen, vandringshinder m.m. I dessa byråmässiga kunskapssammanställningar finns också förslag på vilken ny kulturmiljökunskap som behövs och var. Alla län har jobbat på samma sätt och enligt samma metod, med de avrinningsområden de har samordnande ansvar för. Ett femtiotal rapporter med kartbilagor är tillgängliga på paraplyprojektets hemsida.

Strategisk kunskapsuppbyggnad (delprojekt 3, pågår)

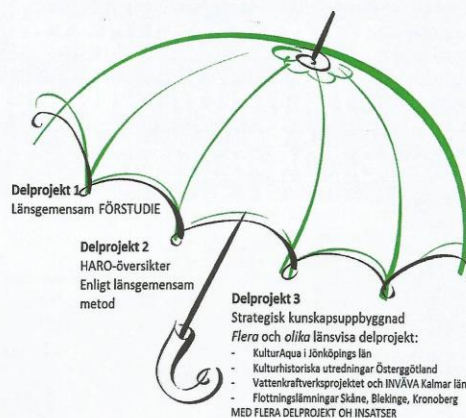
I delprojekt 3 ingår att ta fram ny kunskap. Kulturmiljöer inventeras, beskrivs och värderas ur kulturhistorisk synvinkel. Arbetet riktas huvudsakligen mot platser eller typ-miljöer där åtgärder inom vatten-, fiske- och naturvård planeras och där det saknas kulturmiljöunderlag t.ex. dammar och kulturmiljöer vid dammar och gamla flottleder. De nya kunskapsunderlagen görs tillgängliga i GIS, handläggarstöd, rapporter m.m. och används i ärendehantering. Inom delprojekt 3:s paraply finns flera olika länsegna projekt, ibland med egna namn som KulturAqua (Jönköpings län) och INVÄVA (Kalmar län).

"Värdeklassningen ger en snabb och tydlig signal om vilka anläggningar/platser som kräver särskilda hänsyn och anpassning av åtgärderna vilket underlättar för tjänstemännen både på vatten- och kulturmiljöenheten."

(cit. ur länsstyrelsernas resultatredovisning 2014)

Utveckla tvärsektoriella arbetssätt

En röd tråd i alla delprojekt är att utveckla och förbättra tvärsektoriella syn- och arbetssätt på länsstyrelserna. Olika län har kommit olika långt. 2014 ordnades en stor tvärsektoriell workshop för de elva länsstyrelserna i södra

Sverige i syfte att öka samverkan. En uppföljare, *Bättre samverkan 2.0*, äger rum hösten 2015. En framgångsfaktor är att formalisera samverkan genom att lägga fast rutiner och policys i arbetet med vattendrag.

"Behövligt. Behov av liknande workshop finns för ÅRLIG sammankomst. Konkret, nu gör vi samverkan. Mycket bra med konkreta målet att ta fram tre åtgärder per län."

(cit. ur utvärdering Tvärsektoriell workshop 2014)

Länsgemensamma aktiviteter

Allt sedan projektstart har olika former av länsgemensamma aktiviteter anordnats, till exempel workshops, kompetensutveckling och fältseminarier. Vid fältseminarierna testas olika metoder för inventering och värdering och på så sätt kan länens metoder och bedömningar synkroniseras bättre. Här sker även erfarenhetsutbyte i andra frågor relaterade till projektet som avvägningar mellan intressen i samband med åtgärder. Fältseminarier har ordnats av såväl

Glada deltagare på fältseminarium i Eksjö 2012

SÖVD och VHVD som Norra Östersjöns vattendistrikt (NÖVD), med deltagare från länsstyrelserna i södra och mellersta Sverige. Stora samordningsvinster finns även i gemensam kompetensutveckling, av särskild vikt för dem som fältinventerar. Projektet har tillsammans med VaKul ordnat utbildningar om äldre fiskemetoder, flötning och flöttningslämningar, vattenkraftverk, dammar, stampar och vattenkvarnar; typer av miljöer som länsstyrelserna i södra Sverige har eller kommer att inventera och kulturhistoriskt värdera. När utbildningar äger rum on-line inbjuds samtliga länsstyrelser i Sverige att medverka.

"Oerhört värdefullt att träffas och diskutera frågor om kulturhistorisk värdering samt titta på exempel i andra län. 2 investerade dagar i seminariet motsvarar många veckors arbete i kunskapsinhämtning" (cit. ur utvärdering Fältseminarium 2012 i Eksjö)

Utåtriktat arbete

Länsstyrelsernas arbete inom delprojekt 2 men särskilt 3 innebär som regel många kontakter med fastighetsägare, hembygdsföreningar, vattenråd med flera. Kontakterna och den lokala kunskapen är värdefull i sammanhanget. För att informera om projektet och frågor relaterade till projektet deltar vi i seminarier och konferenser av olika slag. Vi har varit med på Vattenrådets dag och Arbetets museums och ArbetsSams konferens Vattenkraftmaskiner, för att nämna ett par exempel. Det utåtriktade arbetet bidrar även till ett betydelsefullt nätverksbyggande.

Vem betalar? Samfinansieringsmodellen.

Projektet finansieras av Vattenmyndigheten SÖVD, Riksantikvarieämbetet (från och med 2011), Havs- och vattenmyndigheten (från och med 2014) samt medverkande sju länsstyrelser. Totalt elva myndigheter medfinansierar projektet 2014-2015. Samfinansieringsmodellen har framhållits som ett goda exempel i flera sammanhang. Den tydliggör att det är ett gemensamt ansvar att åtgärdsarbetet vid vattendragen sker utifrån ett helhetsperspektiv.

Hur går det? Resultat och uppföljning.

Vi arbetar med kontinuerlig uppföljning och utvärdering bl.a. utifrån i projektplanen specificerade effektmål och produktmål. De länsgemensamma aktiviteterna utvärderas av deltagarna. Två mer publikt anpassade resultat- och utvärderingsrapporter har tagits fram hittills (*Vad har vi gjort och hur har det gått?* 2013 och *Hur gick det sen?* 2015). Ett problem har varit att få tillräcklig finansiering varför projektet dragit ut på tiden. I övrigt uppvisar projektet goda resultat utifrån de givna förutsättningarna. De kunskapsunderlag som tas fram fungerar väl i förhållande till projektets syfte och mål. Fortfarande återstår en hel del arbete för att ta fram de riktade kulturmiljöunderlag som behövs för att svara upp till vatten- och naturvårdens underlag och det intensifierade åtgärdsarbetet vid vattendragen. Olika län har kommit olika långt. Det tvärssektoriella arbetet utvecklas och förbättras, men även här finns en del att göra framöver och det finns skillnader mellan länen.

Samverkan, samordning, samarbete

Projektet innebär en stor portion samverkan om allt från att söka finansiering till att utbyta erfarenheter och ha gemensamma aktiviteter. Samarbetet med VaKul i VHVD och med andra länsstyrelser i andra vattendistrikt ger stora nätverk. Värdefulla nätverk har även byggts upp med många aktörer utanför länsstyrelsen. Den samverkan och det samarbete som etablerats över läns-, vatten- och distriktsgränser och mellan olika sektorer inom länsstyrelserna framhålls som framgångsrik och resurseffektiv.

Vill du veta mer?

Läs mer om projektet på www.vattenmyndigheterna.se/sodra-ostersjon/projekt/kulturmiljo-och-vattenforvaltning. Där finns rapporter från delprojekt 1-2 och uppföljningsrapporterna *Vad har vi gjort och hur har det gått?* (2013) och *Hur gick det sen?* (2015). Besök även medverkande länsstyrelsernas egna hemsidor för information, rapporter och annat material som tas fram inom delprojekt 3.

Du är också välkommen att kontakta projektledare Coco Dederling, Länsstyrelsen Kalmar, coco.dederling@lansstyrelsen.se eller 010-223 85 22

